

POSUDEK OPONENTA HABILITAČNÍ PRÁCE

Masarykova univerzita

Uchazeč

Jakub Drábik, Ph.D.

Habilitační práce

Fašizmus. Definícia, prejavy, dejiny.

Oponent

JUDr. Mgr. Pavel Kotlán, Ph.D. et Ph.D.

**Pracoviště oponenta,
instituce**

European Research University, Vysoká škola PRIGO,
katedra sociálních věd

Předložená habilitační práce se zabývá fašismem, v různých jeho rozměrech, aspektech a dobách. Takovéto téma je nepochybně v oblasti studia moderních dějin, ale i politologie a sociologie žádoucí stále reflektovat. Ačkoliv je fašismus fenoménem především první poloviny 20. století, reminiscence a snahy o nápodobu či znovuoživení této ideologie se stále ještě ve společenském prostoru objevují. K tomu navíc nutno podotknout, že s pojmem fašismus není vždy zacházeno adekvátně, a je proto důležité, aby byl historiky a politology přesně analyzován a vysvětlován. Pro obor historie je tak nezbytné dějiny a působení fašismu opětovně promýšlet, neboť klíčovým způsobem formoval dějiny 20. století Evropy, potažmo i – prostřednictvím světového konfliktu – světa.

Otisk fašismu v českém prostředí byl sice zdánlivě slabší, než v Německu či Itálii, avšak přesto lze říct, že byl v prvorepublikovém období – ve formě českého fašismu, i během protektorátu – coby nacismus, významným činitelem politického a společenského dění. Navíc, nelze zapomínat ani na neofašismus, který se po pádu komunistického režimu projevil i na území Československa, resp. České republiky. Dává proto smysl, že se badatelé zabývají i fašismem v rámci českých politických dějin, zvláště pokud tak činí (jak je patrné i z práce uchazeče) v komparaci s fašismy jinými.

Habilitace formuluje problém dostatečně jasně a, až na několik připomínek (viz níže), lze přístup k řešení považovat za rozumný a vyvážený. Text v zásadě sleduje osu: vymezení pojmu – inspirace/kořeny fašismu – dvě úspěšné formy fašismu (Itálie a Německo) – dvě neúspěšné formy (Velká Británie a Československo) – neofašismus. Rozsah zvoleného tématu i posloupnost jsou logické a odhalují tak vícero souvislostí z užšího pohledu neviditelných (viz dále). Při výkladu jednotlivých forem fašismu přitom autor sleduje jeho znaky, jak se v té či oné formě projevují, což udržuje práci kompaktní a přehlednou. Edukační moment by zajisté měl být jedním z aspektů historikovy práce (i na tak vysoké úrovni, nebo možná právě na tak vysoké úrovni), a v této práci rozhodně přítomen je. Pokud si tak (odborný) čtenář přečte kapitolu o pojmu fašismus, může v zásadě „na přeskáčku“ číst kapitoly o kterékoliv formě fašismu a jeví se mu text srozumitelným.

K různým aspektům fašismu, zejména italského a německého, se na zahraniční úrovni vyjadřuje nesčetné množství autorů, avšak svým pojetím a zmíněnou kompaktností je posuzovaná práce přínosem pro poznání historie 20. století a vhodným „odrazovým můstkem“ pro ty odborníky, kteří se zabývají některým z aspektů politického stranictví či politickými ideologiemi. Tím, že je v rámci jedné publikace provedena analýza dvou fašismů, které se chopily moci, a dvou, jejichž koncept byl neúspěšný, vše zaštitěno dostatečným teoretickým

základem, se stává publikace výjimečnou a nanejvýš potřebnou. Práce se tak vypořádala se dvěma riziky, které se s tématem fašismu pravidelně pojí: přílišná popisnost bez hlubší analýzy, či naopak předimenzování teoretické stránky bez přiměřené souvztažnosti s konkrétní historickou skutečností (tj. působení fašismu v té či oné době a prostoru). Pokud se pak týká českých politických dějin, neregistruji v posledním období publikaci, která by se natolik fundovaně a v souvislostech vypořádala s problémem českého fašismu. Právě přístup, kdy je (mj.) pomyslně srovnáván fašismus ve Velké Británii a v Československu, umožňuje odhalit určitá schémata, podobnosti (dopad výsledků první světové války na politické podhoubí, v němž se fašismu (ne) dařilo; význam finanční podpory a osobních kvalit jeho vůdců atd.), rozdílnosti (Moslyeho kampaň za mír kontra Gajdův apel na obranu v roce 1938) a identifikovat důvody, proč nezaznamenal závratný vzestup obdobný italskému nebo německému.

Práce respektuje metodologická kritéria potřebná k úspěšnému vytvoření odborné práce. Vhodně kombinuje přístup analytický, syntetický a komparativní, jak ostatně vyplývá z již uvedené osy práce. Uchazeč vychází z primárních i sekundárních zdrojů, adekvátně je používá, což není v „záplavě“ materiálů vždy věcí jednoduchou.

Z celé řady správných odborných závěrů, které vyvrací nepřesnosti a omyly, uváděné často i v odborných kruzích, bych upozornil na následující:

- odlišení fašismu od autoritářských režimů, především Franca a Salazara
- odlišení nacionalismu od ultraracionalismu (z kterého fašismus vyrůstá)
- existenční nepřítel a snaha o vytvoření „nového“ člověka jako definiční znaky fašismu
- konstatování, že fašistická korporace je de facto mýtus
- rozdíl mezi krajní pravicí a fašismem

Aniž bych chtěl zpochybňovat autorův postup a nutnou selekci v podstatě neohraničeného tématu, dovolil bych si dvě poznámky:

1) Ke kořenům fašismu: Navzdory rozsáhlosti problému se domnívám, že by v práci měly být alespoň rámcově uvedeny kořeny antisemitismu (viz s. 102). Kromě inspirace myšlenkami Rousseaua by stál za zmínku jakobínský teror a jeho nástroje likvidace nepřátel (viz Výbor veřejného blaha a myšlení Saint-Justa, který požadoval i likvidaci těch, kteří jsou v republice „nehybní“).

2) Očekával bych výraznější reflexi spojitosti a společných prvků s komunismem v rámci pojmu totalitarismus (o tom je pojednáno víceméně jen na s. 84-89), a to především na bázi toho, co O'Sullivan nazval neomezeným politickým stylem (O'SULLIVAN, Noël. *Fascism. Modern ideologies series*. London: J.M. Dent, 1983).

Přes malý prostor věnovaný totalitarismu uchazeč dochází ke správným závěrům o podobnosti komunismu a fašismu (revoluční podstata, snaha ovládnout „své“ společenství, likvidace (domnělého) nepřítele aj.). Mám za to, že rozdílnost deklarovaného cíle fašismu (znovuzrození národa) a komunismu (beztřídní společnost) není rozhodující, neboť se právě jedná jen o mýtus. „Drastické“ odlišení ve výsledku (viz s. 89) tak přestává být důležitým, protože žádný deklarovaný výsledek ve fašismu ani komunismu nikdy nenastal a nastat neměl. Tento můj názor a poznámky výše jsou jen subjektivním pohledem a nic neumenšují na odborných závěrech autora. Naznačují však možný směr dalšího bádání, který by mohl komparovat různé komunistické režimy a hnutí s režimy fašistickými. Komparace by mohla vést ke zjištění, že v politické praxi jsou rozdíly nevýrazné. Jsem si samozřejmě vědom toho, že fašismus nevytvořil ve svých úspěšných podobách natolik dlouho trvající režim, aby bylo srovnání úplně vypovídající.

Z hlediska stránky formální, včetně citací a odkazů, a jazykové shledávám práci na dostatečné úrovni. Její stylistické a grafické vyhotovení považuji za nadstandardní.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce

- 1) Z jakého důvodu národní demokraté přestali ve 2. polovině 20. let NOF podporovat?
- 2) Domníváte se, že fašismus je pravicovým nebo levicovým extremismem, anebo zde „pravolevá“ kategorizace nedává smysl? (viz zmínky o tom, že fašistické formace jsou pravicovým extremismem – např. meziválečná Vlajka - viz s. 443)
- 3) Jaké jsou obdobné/totožné důvody, proč byla Moslyeho i Gajdova fašistická strana neúspěšná?

Závěr

Habilitační práce Jakuba Drábika, Ph.D., *Fašismus. Definícia, prejavy, dejiny* **splňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru historie - české dějiny.

V Havířově

Dne 28.8. 2024

...../.....
podpis